

Отримано: 14 квітня 2019 року

Прорецензовано: 22 травня 2019 року

Прийнято до друку: 23 травня 2019 року

e-mail: diana_kalishchuk@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-65-68

Каліщук Д. М., Бондар Т. Г. Психолінгвальні маркери концептуальних стилів: гендерний аспект (на матеріалі американського політичного дискурсу). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 65–68.

УДК 811.111(73)'23'38'42:305:32

Каліщук Діана Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент
Бондар Тетяна Георгіївна,

кандидат філологічних наук, доцент, Східноєвропейський університет імені Лесі Українки

ПСИХОЛІНГВАЛЬНІ МАРКЕРИ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ СТИЛІВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ)

У статті розглянуто поняття концептуального стилю, проаналізовано та визначено концептуальні стилі Джозефа Байдена, Джона Маккейна, Гіларі Клінтон, Мішель Обама. Виокремлено психолінгвальні маркери концептуальних стилів: частотність використання лінгвальних маркерів модальності (аудіальних, візуальних і тактильних предикатів) та засобів реалізації тактик сугестивної стратегії здійснення впливу, а саме, тактики вилучення інформації (номіналізаційні елементи, неспецифічні іменники і займенники, пасив, компаративні / суперлативні конструкції) і інформаційної генералізації (універсальні квантифікатори, слова-інтенсифікатори, модальні оператори можливості / необхідності). Виявлено та обґрунтовано гендерні особливості використання психолінгвальних маркерів концептуальних стилів політиками-жінками і чоловіками.

Ключові слова: концептуальний стиль, аналітичний стиль, реляційний стиль, психолінгвальні маркери, сугестія, вилучення інформації, інформаційна генералізація.

Diana Kalishchuk,
PhD, Associate Professor
Tetiana Bondar,

PhD, Associate Professor, Lesia Ukrainka Eastern European National University

PSYCHOLINGUISTIC MARKERS OF CONCEPTUAL STYLES: GENDER ASPECT (BASED ON AMERICAN POLITICAL DISCOURSE)

In the article the notion of the conceptual style has been analysed; two main conceptual styles – the analytical and the relational ones have been described. The conceptual styles of Joseph Biden, John McCain, Hillary Clinton and Michelle Obama have been analysed and defined. It has been proved that the conceptual styles of Joseph Biden and Michelle Obama are relational-analytical, the conceptual styles of John McCain and Hillary Clinton are analytical-relational. It has been stated that conceptual styles are differentiated due to a set of certain parameters: linguistic, socio-linguistic, psycholinguistic, etc., which may be called markers of conceptual styles. Among psycholinguistic ones linguistic markers of modality, namely visual, audio and tactile predicates, are singled out. It has been proved that the frequency of using those markers serves as the marker of conceptual styles. Gender peculiarities of using visual, audio and tactile predicates have been described and explained. It has been justified that verbal means of tactics of suggestion function as conceptual styles markers. The tactics of information deletion and information generalization have been analysed. Gender peculiarities of using nominalization, abstract nouns / pronouns, passive verbs, comparative / superlative constructions as means of information deletion tactic have been singled out, described and explained. Gender peculiarities of using universal quantifiers, intensifiers, modal operators of possibility / necessity as the means of information generalization tactic have been defined and grounded.

Key words: conceptual style, analytical conceptual style, relational conceptual style, psycholinguistic markers, suggestion, information deletion, information generalization.

Вивчення когнітивних стилів у сучасній лінгвістиці набуває особливого значення, що зумовлено посиленням уваги лінгвістів і, особливо, психолінгвістів, до когнітивних аспектів мовлення і мови загалом, оскільки мова трактується як система, що безпосередньо пов'язана з мисленням людини, процесами категоризації та концептуалізації, індивідуальними відмінностями у сприйнятті світу.

У сучасній когнітивній лінгвістиці когнітивний стиль прийнято розуміти як характерні особливості концептуалізації світу конкретним автором, що нерідко реалізується шляхом частотного використання певних лексичних, стилістичних та інших мовних засобів та їх поєднання у текстах [1, с. 9].

Проте разом із поняттям «когнітивний стиль» [15, 16, 17, 18] дослідники також використовують терміни «авторський стиль», «ідіостиль», «індивідуальний стиль автора», «ідіолект» тощо [1; 3; 7; 8; 10; 12]. Їх розглядають як певний набір мовно-виражальних засобів, що виконують певну функцію – вирізняти мову окремого письменника з-поміж інших разом із естетичною функцією; як систему художніх засобів певного письменника, чи групи письменників або ж навіть літературної доби; як систему асоціативно-смыслових полів, що описують когнітивний рівень мовця як особистості. Проте єдиного загальноприйнятого терміну і розрізнення цих понять наразі не існує [5, с. 5]. Поняття *концептуального стилю*, яке ми пропонуємо використовувати, є значно ширшим від термінів, перелічених вище і самого поняття когнітивного стилю, оскільки це концептуальний включає, окрім ставлення до себе та навколишнього, організацію мовлення загалом, загальні принципи вибору конкретних засобів мовлення, а також власне когнітивні стилі особистості [4; 5, с. 7].

Основними методами, які ми послуговувалися у нашому дослідженні, є методи дискурсивного аналізу та критичного дискурс-аналізу, які дали змогу виявити зв'язок між ментальними репрезентаціями та дискурсивними структурами; маркери відповідних концептуальних стилів було виокремлено за допомогою методики кількісного контент-аналізу. Психолінгвальні маркери концептуальних стилів у досліджуваних фрагментах дискурсів було виокремлено на основі встановлення відповідних якісних і кількісних характеристик досліджуваних фрагментів дискурсів. Усі кількісні підрахунки здійснено за допомогою програмного забезпечення *Textanz*.

Матеріалом нашого дослідження слугували фрагменти американського політичного дискурсу, а саме, промов Джозефа Байдена, Джона Маккейна, Гіларі Клінтон, Мішель Обама.

Проведений аналіз емпіричного матеріалу дав змогу виокремити два провідні концептуальні стилі – *аналітичний (analytical conceptual style)* та *реляційний (relational conceptual style)*. Мовні стилі носіїв різних концептуальних стилів теж різняться і це переконливо доводять результати нашого дослідження. У процесі життєдіяльності особи із реляційним КС можуть набувати певних характеристик, що властиві особистостям, КС яких визначено як аналітичний. Проте однією із важливих рис концептуальних стилів є вікова постійність, що виключає вірогідність повного збігу [5, с. 30], однак подекуди ускладнює визначення власне КС особи і тому вважаємо за доцільне говорити про існування проміжних КС, на кшталт аналітично-реляційного чи реляційно-аналітичного КС.

Концептуальний стиль характеризується значними відмінностями, які регулюють правила відбору певних мовних засобів, особливості організації мовлення загалом, також стосуються загальноприйнятих соціальних та міжособистісних моделей поведінки, базуються на системі вірувань та цінностей. Відбір та організація чуттєвих даних та мовних засобів у межах конкретного стилю керуються певною системою правил. У нашому дослідженні ми використовуємо термін «параметр» на позначення цих правил і виокремлюємо лінгвальні, соціолінгвальні, психолінгвальні тощо параметри [5, с. 31]. Унікальним є полярний характер КС – відсутність певного параметру завжди передбачає наявність відповідного параметру на протилежному полюсі. Варто також зазначити, що для встановлення концептуального стилю особистості потрібно враховувати та аналізувати максимально повний набір параметрів. Неможливо встановити КС особи через виокремлення однієї чи кількох характеристик.

У сучасній лінгвістиці загальноприйнятою є думка, що мова не тільки відображає і відтворює зміни у соціумі, а й може здійснювати вплив на ці зміни. Мовна репрезентація обох статей відіграє важливу роль, оскільки це впливає на формування певного ставлення у суспільстві до чоловіків та жінок і на формування стереотипів [13, с. 454]. Ю. Маслова підкреслює той факт, що на сучасній стадії досліджень мови і гендеру питання формується таким чином: жінки і чоловіки спілкуються у певний спосіб, щоб бути правильно сприйнятими(ою) представниками іншої статі. Важливим аспектом гендерних досліджень є те, які мовні ресурси люди використовують або ж можуть використати для того, аби репрезентувати себе як чоловік чи жінка, або які лінгвістичні практики підтримують та відображають певні гендерні норми [9, с. 227].

Один із підходів до дослідження гендеру у лінгвістиці фокусується на комунікативній та мовній поведінці обох статей. Виокремлюються типові характерні стратегії і тактики, якими послуговуються жінки і чоловіки, наголошується на гендерно типовому виборі одиниць лексики, пріоритетах у вживанні лексики та синтаксичних конструкцій – так звані унікальні риси мовлення [6].

Одним із завдань нашого дослідження було визначити КС Джозефа Байдена, Джона Маккейна, Гіларі Клінтон, Мішель Обама з урахуванням гендерних особливостей побудови дискурсу. Аналіз емпіричного матеріалу засвідчив, що не завжди можна чітко розмежувати концептуальні стилі мовців, тому вважаємо за доцільне говорити про тяжіння конкретного політика до певного КС. Отже, на основі аналізу лексичних, стилістичних та синтаксичних параметрів [5, с. 31] фрагментів дискурсів аналізованих політиків, КС Джозефа Байдена та Мішель Обама ми визначили як реляційно-аналітичний, КС Джона Маккейна і Гіларі Клінтон вважаємо аналітично-реляційним.

Серед параметрів, що розмежовують КС, виокремлюємо лінгвальні, соціо-лінгвальні, психолінгвальні тощо, які слугують маркерами відповідного КС. Одним із психолінгвальних маркерів реляційного та аналітичного КС є частотність вживання у мовленні лінгвальних маркерів модальності – мовних засобів, якими мовець відображає домінуючу модальність, через яку сприймає світ [5, с. 45]. Нашим завданням було виявити, чи існує зв'язок між гендером та використанням психолінгвальних маркерів КС у дискурсах аналізованих політиків.

Доведено, що між домінуючою модальністю – візуальною, аудіальною, кінестетичною – та словами, які людина використовує, щоб виразити сприйняття світу через певну модальність, існує залежність. Ці слова називаємо предикатами мовлення і виокремлюємо, відповідно, аудіальні, тактильні та візуальні предикати. Їх частотність слугує маркером відповідного КС. Відповідно до результатів наших досліджень, для осіб із реляційним КС характерним є значно частотніше вживання візуальних та тактильних предикатів порівняно із мовленням осіб із аналітичним КС [5, с. 46].

Аналіз вживання аудіальних предикатів (*to talk, to hear, to say, to speak, to shout, to report, to call, to address, to express, to listen, noisy, loud, etc.*), візуальних (*to see, to view, to notice, to perceive, to observe, to look, to focus, to watch, etc.*) та тактильних (*to contact, tactile, to touch, to hold, to feel, to handle, etc.*) предикатів у фрагментах дискурсів Дж. Байдена та Дж. Маккейна дав такі результати: у дискурсі Дж. Байдена аудіальні предикати складають 64 % від загальної кількості, візуальні – 31 %, тактильні – 5 %. Для дискурсу Дж. Маккейна показники є такі: аудіальні предикати – 58 % від загальної кількості, візуальні – 39 %, тактильні – 3 %. Загалом отримані дані дають змогу зробити висновок, що за цим психолінгвальним маркером обидва політики тяжіють до реляційного КС, оскільки відмінності у показниках є незначними.

Проаналізувавши фрагменти дискурсів Г. Клінтон і М. Обама, ми отримали такі результати: для Г. Клінтон кількість візуальних предикатів складає 30%, тактильних – 8 %, аудіальних – 62 %. Для М. Обама кількість візуальних предикатів становить 21 %, тактильних – 14 %, аудіальних – 65 %. Загалом, у обох жінок результати є дуже близькими і вказують на тяжіння їх обох до реляційного КС. Відмінним від дискурсу чоловіків є значно вища кількість тактильних предикатів, що засвідчує важливість цього модулю сприйняття для жінок і не важливість цього модулю сприйняття для чоловіків. Значне переважання кількості аудіальних предикатів у носіїв різних КС можна пояснити тим, що слухова перцепція та мовленнєвий слух займають провідне місце у сприйнятті людиною світу та у процесах спілкування, а також особливостями обраного матеріалу аналізу – у політичному дискурсі аудіальний модуль сприйняття є найважливішим для здійснення впливу на масового адресата.

Серед психолінгвальних маркерів КС виокремлюють також тактики реалізації стратегії здійснення сугестивного впливу [5, с. 60-61]. Предметом нашого дослідження були тактики *вилучення інформації* та *генералізації* у дискурсах аналізованих політиків з урахуванням гендерних особливостей застосування згаданих тактик. Процеси інформаційної *генералізації* та *вилучення* інформації здійснюють шляхом використання певних мовних засобів, які прийнято називати сугестогенами [11].

Серед найтипівіших сугестогенів, які слугують засобами реалізації тактики *вилучення інформації*, виокремлюємо абстрактні (неспецифічні) іменники, номіналізаційні елементи, абстрактні (неспецифічні) займенники, компаративні та суперлативні конструкції, дієслова у пасиві [5, с. 60].

Аналіз емпіричного матеріалу дав змогу зробити такі висновки (див. таблицю 1, таблицю 2).

Таблиця 1

Засоби реалізації тактики вилучення інформації у дискурсах Дж. Маккейна і Дж. Байдена

Сугестогени	Дж. Маккейн	Дж. Байден
номіналізаційні елементи	18 %	19 %
неспецифічні (абстрактні) іменники	25 %	13 %
неспецифічні займенники	32 %	30 %
дієслова у пасиві	7 %	9 %
компаративно-суперлативні конструкції	18 %	29 %
Всього	100 %	100 %

У таблиці 1 наведені результати аналізу дискурсів Дж. Маккейна і Дж. Байдена. Загальну кількість виявлених сугестогенів у дискурсах обох мовців взято за 100 %. Отримані дані свідчать, що значні відмінності простежуються у вживанні абстрактних іменників – у дискурсі Дж. Маккейна їх кількість майже удвічі більша, ніж у дискурсі Дж. Байдена – 25 % проти 13 % відповідно. За цим маркером мовлення Дж. Маккейна тяжіє до аналітичного КС, оскільки особам із таким стилем властива вища частотність використання лексем із абстрактним значенням. Також значні відмінності простежуємо у вживанні компаративних та суперлативних конструкцій – їх частотність у дискурсі Дж. Байдена значно перевищує (більш ніж у півтора рази) кількість відповідних сугестогенів у дискурсі Дж. Маккейна – 29 % проти 18 % відповідно. Це пояснюємо тим, що особам із реляційним КС, носієм якого є Дж. Байден, властива висока частотність вживання прикметників. Отримані дані суголосні результатам наших попередніх досліджень дискурсу американських політиків-чоловіків, а саме, Дж. Буша мол. і Б. Обама, де було помічено схожі тенденції використання сугестогенів тактики вилучення інформації [5].

Таблиця 2

Засоби реалізації тактики вилучення інформації у дискурсах Г. Клінтон і М. Обама

Сугестогени	Г. Клінтон	М. Обама
номіналізаційні елементи	18 %	23 %
неспецифічні (абстрактні) іменники	22 %	24 %
неспецифічні займенники	44 %	42 %
дієслова у пасиві	4 %	3 %
компаративно-суперлативні конструкції	12 %	8 %
Всього	100 %	100 %

Отримані результати проаналізованих мовних засобів реалізації тактики вилучення інформації у жіночому американському дискурсі, подані у таблиці 2, засвідчують, що, незалежно від КС Г. Клінтон і М. Обама, відсотковий розподіл сугестогенів практично не відрізняється і за цим параметром вони можуть вважатися маркерами аналітичного КС для Г. Клінтон, проте у дискурсі М. Обама вони вказують на її тяжіння до аналітичного, а не реляційного КС. Однак вартим уваги є той факт, що порівняно із чоловічим дискурсом, кількість неспецифічних займенників є значно вищою у фрагментах дискурсів обох жінок, що може вважатися гендерним маркером жіночого політичного дискурсу.

Процес *генералізації* інформації полягає у заміщенні цілої категорії певною одиницею, яка у цій категорії може бути лише одиничним випадком [2]. Процесом *генералізації* інформації реалізується через вживання певних мовних засобів, сугестогенів, а саме, універсальних квантифікаторів, модальних операторів можливості / необхідності [11, с. 9] та слів-інтенсифікаторів.

Усі вище названі сугестогени, який слугують засобами реалізації тактики *інформаційної генералізації*, були виокремлені та проаналізовані у дискурсах політиків-жінок та чоловіків. Результати наведені у таблиці 3 і таблиці 4.

Таблиця 3

Засоби реалізації тактики інформаційної генералізації у дискурсах Дж. Маккейна і Дж. Байдена

Сугестогени	Дж. Маккейн	Дж. Байден
універсальні квантифікатори	33 %	27 %
модальні оператори можливості / необхідності	32 %	20 %
інтенсифікатори	35 %	53 %
Всього:	100 %	100 %

Дані, наведені у таблиці 3 свідчать, що значні відмінності спостерігаються у використанні мовцями слів-інтенсифікаторів та модальних операторів, що зумовлено особливостями їх мовлення як носіїв різних КС. Висока експресивність мовлення Дж. Байдена як носія реляційного КС пояснює значно вищу частотність (майже на 20 %) слів-інтенсифікаторів порівняно із дискурсом Дж. Маккейна – 53 % та 35 % відповідно. Також значна різниця спостерігається у вживанні модальних операторів необхідності. У дискурсі Дж. Маккейна частотність цих сугестогенів є у півтора рази вищою, порівняно із мовленням Дж. Байдена. Це пояснюємо тяжінням осіб із аналітичним стилем, носієм якого є Дж. Маккейн, до полюса *duty* та вищою частотністю дієслів у їх мовленні загалом. Ці дані також суголосні нашим попереднім дослідженням чоловічого політичного дискурсу та відображають схожі тенденції у використанні сугестогенів тактики інформаційної генералізації у дискурсі американських політиків-чоловіків.

Таблиця 4

Засоби реалізації тактики інформаційної генералізації у дискурсах Г. Клінтон і М. Обама

Сугестогени	Г. Клінтон	М. Обама
універсальні квантифікатори	35 %	52 %
модальні оператори можливості / необхідності	34 %	27 %
інтенсифікатори	31 %	21 %
Всього:	100 %	100 %

У таблиці 4 наведені результати аналізу фрагментів дискурсів Г. Клінтон і М. Обама. Отримані дані не є настільки однозначними, як для дискурсу чоловіків, а радше суперечливими. У дискурсі Г. Клінтон спостерігається вища частотність слів-інтенсифікаторів, що є маркером реляційного стилю, в той час як її КС ми визначили як аналітично-реляційний. Для М. Обама, КС якої був визначений як реляційний, низька кількість слів-інтенсифікаторів вказує на її тяжіння до аналітичного стилю. Вартим уваги, проте, є той факт, що в дискурсі М. Обама спостерігається надзвичайно висока частотність універсальних квантифікаторів – 52 % від загальної кількості сугестогенів тактики інформаційної генералізації. Це притаманне носіям реляційного КС, які сфокусовані на глобальних якостях та характеристиках дискурсу.

Проведений аналіз психолінгвальних маркерів КС у фрагментах американського політичного дискурсу жінок і чоловіків дав змогу зробити такі висновки. Для чоловіків частотність використання лінгвальних маркерів модальності слугує маркерами їх КС. Для жінок результати є дещо суперечливими, тому потребують подальшого аналізу більшої кількості матеріалу із залученням більшої кількості жінок-політиків. Високу частотність використання аудіальних предикатів носіями обох стилів незалежно від статі можемо пояснити особливістю обраного матеріалу дослідження: для політичного дискурсу цей модус сприйняття вважається найважливішим для здійснення ефективного впливу на масового адресата та більшою важливістю аудіальної модальності для процесів спілкування загалом. Проте можемо зробити незаперечний висновок, що значно вища частотність тактильних предикатів у порівнянні із дискурсом чоловіків, засвідчує вагомість цього модусу сприйняття для жінок, і відносну неважливість його для чоловіків і, отже, може вважатися гендерним маркером американського політичного дискурсу.

Проаналізувавши засоби реалізації тактик сугестивної стратегії, а саме, тактик вилучення інформації та інформаційної генералізації, ми зробили висновок, що ці засоби переважно можна вважати психолінгвальними маркерами КС для чоловіків, проте для жінок результати не є такими однозначними, що вказує на необхідність подальших досліджень із залученням більшої кількості матеріалу. Проте певні гендерні особливості було виявлено. Частотність використання неспецифічних займенників можемо вважати гендерним маркером жіночого політичного дискурсу безвідносно до КС автора, оскільки їх кількість у дискурсах жінок-політиків значно переважає частотність відповідних сугестогенів у дискурсах політиків-чоловіків. Частотність універсальних квантифікаторів може бути визначено як психолінгвальний маркер КС у жіночому політичному дискурсі, проте це потребує подальших досліджень.

Перспективами подальших досліджень є аналіз психолінгвальних маркерів КС більшої кількості політиків-жінок і чоловіків, також аналіз інших лінгвальних, соціолінгвальних тощо маркерів у інших видах дискурсу та на матеріалі різних мов.

Література:

1. Безребра Н. Ю. Лінгвостилістичний та семантико-когнітивний аспекти поезики Е. Дікінсон: Автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2007. 24 с.
2. Бендлер Р., Гриндер Д. Используйте свой мозг для изменения. Москва, 1995. 77 с.
3. Брославська Л. Я., Шевченко І. С. Ідіостиль і концептуальна ідіосфера автора у художньому дискурсі. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. № 1003. 2012. С. 22–27.
4. Гируцкий А. А., Гируцкий И. А. Нейролингвистика. Минск : ТетраСистемс, 2010. 192 с.
5. Каліщук Д. М. Концептуальні стилі англomовних політиків (на матеріалі політичного дискурсу Дж. Буша мол., Б. Обама) [Текст] : монографія. Луцьк : АКВА ПРИНТ, 2018. 192 с.
6. Кирилина А. В., Томская М. В. Лингвистические гендерные исследования. *Отечественные записки*. № 2 (23). Москва, 2005. С. 112–132.
7. Коцюба О. П. Лінгвокультурні особливості авторського стилю творів Йозефа Рота : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2012. 257 с.
8. Линтвар О. М. Індивідуальний авторський стиль (ідіостиль), ідіолект автора художнього твору. *Наукові роботи НПП, докторантів та аспірантів кафедри англійської філології і перекладу*. Вид-во. нац. ун-ту «Острозька Академія», 2014. URL: <http://eg.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/10174>.
9. Маслова Ю. П. Мовна репрезентація гендеру. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острого : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2009. Вип. 12. С. 224–233.
10. Романовська Л. І. Когнітивний стиль особистості як чинник процесу розуміння тексту : автореф. дис. ... канд. ... психол. наук : спец. 19.00.01. Київ, 2005. 21 с.
11. Соколова Е. Т. Проективные методы исследования личности. Москва: Изд-во МГУ, 1987. 174 с.
12. Сухих С. А., Зеленская В. В. Прагмалингвистическое моделирование коммуникативного процесса. Краснодар : Изд-во Кубан. ун-та, 1998. 160 с.
13. Фоменко О. С. Гендер і мова. *Основи теорії гендеру: Навчальний посібник*. К. : Видавництво «К.І.С.», 2004. С. 456–475.
14. Cohen R. Conceptual Styles, Culture Conflict, and Nonverbal Tests of Intelligence. *American Anthropologist*. Vol. 71. № 5, 1969. P. 828–856. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.1969.71.5.02a00040/pdf>.
15. Gardner R. W., Loherenz L. J., R. A. Shoen Cognitive Control of Differentiation in Perception Persons and Objects. *Perceptual and Motor Skills*. New York, 1968. V. 26. P. 311–330.
16. Goldstein K. M., Blackman S. Cognitive Styles: Five Approaches and Relevant Research. *Journal of Personality Assessment*. Vol. 42. New York : Willy & Sons, 1978. P. 244–252.
17. Kozhevnikov M. Cognitive Styles in the Context of Modern Psychology: Toward an Intergated Framework of Cognitive Style. *Psychological Bulletin*. Massachusetts, 2007. Vol. 133. № 3. P. 464–481
18. Witkin H. A., Goodenough D. R. Cognitive Style: Essence and Origins. New York : International Universities Press, 1981. P. 1–141.